

symbool voor het Engelse pond. De Mark was aanvankelijk de Duitse naam voor het tegengewicht waartegen de munten werden afgewogen.

Het materiaal waaruit de munt werd geslagen, speelde ook een rol bij de naamgeving. De gulden was aanvankelijk een gouden munt, zoals er ook in Florence werden gemaakt. Een gulden werd ook florijn genoemd. De aanduiding *fl.* voor gulden herinnert daar nog aan. De Hongaarse forint heeft dezelfde wortels. Ook de Scandinavische öre (van *aureum*, goud) en de Poolse zloty betekenen eigenlijk 'gouden munt', hoewel ze al lang uit een minder edel metaal worden geslagen.

De plaats van herkomst van het materiaal liet soms sporen na: de Zuid-Afrikaanse rand is genoemd naar Witwatersrand, een streek met rijke goudmijnen, terwijl dollar en daalder zijn afgeleid van Joachimsthal, een plaatsje in het vroegere koninkrijk Bohemen. Daar sloegen ze zilvermunten, Joachimsthalers, die in Duitsland al snel thalers werden genoemd en bij ons dalers of daalders. De Engelsen vormden de Nederlandse variant om tot dollar.

Ook omschriften en beeldenaars, de teksten en afbeeldingen op de voorzijde van munten, zijn een bron van muntnamen. Denk daarbij maar aan het kruis op de cruzeiro, de kroon op de coruna, de kroon en de crown en het schild op de shilling, de schelling en de escudo. De dukaat dankt zijn naam aan zijn omschrift 'sit tibi christe datus quem tu regis iste ducatus'. Vertaald klinkt dat zo: 'dit hertogdom dat u regeert, Christus, zij u gewijd'. En de wortels van de Belgische, Franse en Zwitserse frank liggen in het omschrift 'Francorum Rex' op de eerste munten onder Jean II, koning der Franken.

In tegenstelling tot euro of ecu — een vrij onelegant letterwoord uit European Currency Unit — zijn dit stuk voor stuk organisch gegroeide en soms haast poëtische namen-met-een-verhaal. Goede woorden kosten geen geld, zegt het spreekwoord. Dat wil niet zeggen dat ze niets waard zijn.

Stefaan Croon is germanist en werkt momenteel als EWE'er (eerste werkervaring) bij het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

De paardenstalfetisjist

GERT MEESTERS

Dat er heisa van zou komen, kon de werkgroep ad hoc Spelling in 1988 al voorspellen, en zelfs daarvoor waren er al ervaringen in die zin, wanneer iemand ook maar zoiets voorstelde als een nieuwe spellingregeling. Stabiliteit is wat de gebruiker van de spelling verwacht: in het woordbeeld, in de regels, kortom: in de hele spelling. Wanneer een periode van onstabiliteit in de spelling dan nog vergezeld gaat van onduidelijkheid en intern strijdgewoel bij de hervormers zelf, dan kan de ophef omslaan in gelatenheid. In die fase van het rouwproces over de nieuwe spelling zitten we ondertussen. Een analyse van spellingwatcher Gert Meesters.

Alweer die spelling!

Wie het begin 1998 nog aandurft om met vrienden of kennissen over de nieuwe spelling te beginnen, zal het snel merken: ons spellinggekke volkje is spellingsmoe. Niet zonder reden, overigens. De afgelopen twee jaar zijn we overspoeld met publicaties die ons wilden duidelijk maken dat we enkele woorden anders moesten

gaan spellen, én publicaties die uitlegden waarom we het nieuwe paard van Troje vooral niet mochten vertrouwen. Bijna alle professionele spellers zijn ondertussen netjes, maar met tegenzin, in het gareel gaan lopen. Occasionele spellers zuchten driemaal en hebben er een nieuwe onzekerheid bij. Uit de reacties blijkt dat we in een vicieuze spellingcirkel zitten, die niet zo gauw doorbroken zal worden.

Heisa

Ophef bij een nieuwe spelling is onvermijdelijk. Enquêtes die zijn uitgevoerd in opdracht van de werkgroep ad hoc Spelling wezen negen jaar geleden al uit dat de mensen niet echt enthousiast waren over een nieuwe spelling, al zagen ze wel in dat de vorige officiële spelling niet ideaal was. Het veertig jaar lange discours over de gebreken van het Groene boekje van 1954 was duidelijk niet aan een groot aantal mensen besteed. De verklaring voor de afwijzende houding van de gemiddelde taalgebruiker is niet zo ver te zoeken: het heeft hem zoveel tijd gekost om de officiële spelling onder de knie te krijgen dat hij niet echt staat te trappelen om zich opnieuw in het onzekere te begeven en nieuwe spellinggewoontes aan te leren. Doordat een groot aandeel van het taalonderwijs tot vijftien jaar aan spelling wordt besteed, wordt spelling onlosmakelijk verbonden met de moedertaal, en onbewust beschouwd als een deel van de eigen persoonlijkheid. Wie de spelling wil wijzigen, raakt veel taalgebruikers dus diep. Menige lesgever over de nieuwe spelling kan vertellen over de gelegenheden dat hij als verpersoonlijking van de nieuwe, volgens de cursisten ontrecte norm, bijzonder emotionele, soms ronduit vijandige commentaar te horen kreeg. Dat veel mensen hun best zouden doen om te bewijzen dat de vorige spelling beter was dan de nieuwe, kon dus al bij voorbaat worden verwacht.

Het woordbeeld

Er is nog een andere belangrijke reden waarom het heel moeilijk is om mensen hun spelgedrag te doen veranderen. Hoewel er over woordbeelden al veel verschillende dingen zijn beweerd, is het waarschijnlijk zo dat een schrijver van elk woord dat hij kent, een vast mentaal woordbeeld heeft, in de betekenis van een opeenvolging van bepaalde letters. Zo'n 'spellingbeeld' inschakelen is gemakkelijker dan regels toepassen, want het kost minder moeite. Dat een aantal zeer intelligente mensen en bekwame spellers nog fouten maakt tegen de nochtans duidelijke dt-regels, illustreert deze stelling. Het is dus in zekere zin logisch dat de spelling-Geerts, die mooi regelgebaseerd was maar relatief veel nieuwe woordbeelden opleverde, het niet gehaald heeft. Mensen willen niet bewust met hun spelling bezig zijn. Nieuwe regels dwingen hen om opnieuw over een groot aantal woorden na te denken alvorens ze op te schrijven, en dat

effect is voor de meerderheid ongewenst. Regels zijn misschien wel handig om op terug te vallen, maar bekende spellinggewoontes zijn beter. De acceptatieproblemen bij spellingveranderingen hebben dus meestal minder te maken met de regels van die nieuwe spelling dan algemeen wordt aangenomen, maar hebben wel heel veel te maken met het veranderen van vertrouwde spellingbeelden. Woorden die vaak (al of niet volgens de regels) op twee manieren werden geschreven, kunnen daardoor met minder weerstand van spelling veranderen dan woorden die maar één spellingbeeld hadden. Dat verklaart de verschillende reacties op *druivensap* en *pannenkoek*.

De architecten van de huidige spelling wisten het voorgaande natuurlijk ook. De ophef toen de plannen van de commissie-Geerts in januari 1994 werden bekendgemaakt, sprak voor zichzelf. Daarom hebben alle betrokkenen (de ministers, de Taaladviescommissie en het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL)) zeer veel moeite gedaan om zo weinig mogelijk woordbeelden te veranderen en toch de spelling wat consequenter te maken. Maar consequentie en onze huidige spelling gaan, dat ervaart iedereen dagelijks, niet zo goed samen.

Omscholing

De spelling werd dus lichtjes gewijzigd. Onvermijdelijk moest elke taalgebruiker zich dus op de nieuwe regels gaan concentreren. Wie niet beroepshalve een herscholing heeft gekregen voor de nieuwe spelling, laat de zaken echter vaak op hun beloop. Deze taalgebruikers zijn onzeker en verkiezen een zachte omscholing: hoewel ze een onverschillige of afwachtende houding aannemen, pikken ze onbewust nieuwe spellingbeelden op. Over enkele jaren zullen ook zij min of meer in de nieuwe spelling schrijven.

De ijverige omgeschoolden daarentegen, leggen vaak te veel nauwkeurigheid aan de dag. Opeens liggen er mensen wakker van de spelling van *paardenstal*, terwijl vroeger nagenoeg iedereen de keuze tussen *paardestal* en *paardenstal* door een spellingchecker liet beslissen. Als die er al naar omkeek, want ook de vorige generatie spellingprogramma's was niet perfect. Onzekerheid, onverschilligheid en fetisjisme zijn de voorlopige resultaten van de spellingverandering.

Fetisjisme zorgt voor extra problemen door de ongeschiktheid van het Groene boekje als normatief naslagwerk. Het Groene boekje is — en dat benadrukt het zelf — een frequentielijst. Daarin kun je wel opzoeken of bijvoorbeeld bepaalde meervouden zijn aangetroffen in een corpus van teksten, maar niet of bepaalde meervouden wel of niet bestaan. Door de heiligheid van het corpus, kan je het Groene boekje dus niet gebruiken om de nieuwe spellingregels voor de tussen-n toe te passen. Het Groene boekje is ook helemaal niet geschikt om spellingproblemen als de hoofdletter in Heideggeriaans, die niet worden beregeld in de nieuwe spelling, op te lossen. Je kan alleen controleren welke vorm (het vaakst?) in de corpora van het INL is gevonden. Niet dat het nieuwe Groene boekje veel slechter is dan het vorige uit 1954, maar dat is natuurlijk geen maatstaf. Door innerlijke tegenstrijdigheden zorgt het Groene boekje nu voor een heroïsche strijd tussen aanhangers van de lijst en aanhangers van de regels. En dan hebben we het nog niet over de (waarschijnlijk weinig talrijke) Van Dale-fans gehad. Fetisjisten in drie clans.

De overwinnaars

Als er in deze spellingveldslag al overwinnaars zijn, dan zijn het Pyrrhusianen. Alle regelgevende partijen hebben

aanzien verloren: de Taalunie als officiële uitdrager van de nieuwe spelling, Van Dale als gezaghebbend woordenboek, de taalwetenschap als serieuze wetenschap. De taalgebruiker krijgt nieuwe onzekerheden en onduidelijke normen cadeau, terwijl hij helemaal niet op een spellingshervorming zat te wachten. Dat de nieuwe spelling zo weinig mogelijk afwijkt van de oude, is dan een schrale troost. Door de onzekerheid van de taalgebruiker krijgt de spelling plots veel meer belang dan ze zou moeten hebben en wordt ongewenste regelgeving gecreëerd waar wat meer tolerantie juist aangewezen is. Ook al is de nieuwe spelling niet ideaal, ook al moeten we nog te veel tijd in ons spellingonderwijs stoppen, niemand zal het de eerstvolgende jaren wagen om een nieuwe spelling voor te stellen. De vraag naar stabiliteit is door deze hervorming nog luider gaan klinken dan ze daarvoor al klonk. Consequentie en regels moeten het afleggen, hoe jammer men dat ook kan vinden. Zeker een ingrijpende spellingshervorming heeft krediet verloren. Misschien zijn er dus toch nog morele overwinnaars: de voorstanders van de c's, de th's en andere etymologische resten in de spelling. Zij zullen niet snel meer worden verontrust.

Gert Meesters gaf les over de nieuwe spelling en zijn Internetpagina over de spelling is al meer dan 5000 keer bezocht
(<http://onyx.arts.Kuleuven.ac.be/~gert/spel.html>)

Nieuw over taal

EEN NIEUWE DIENST VOOR TAALADVIES

Op 14 januari 1998 heeft het Vlaams Parlement het 'voorstel van Decreet van de heren Ludo Sannen en Gilbert Vanleenhove houdende oprichting van een Dienst voor Taaladvies' goedgekeurd. Naast de Cel Taaladvies, die de ambtenaren en de kabinetten van de Vlaamse regering adviseert, komt er dus binnenkort op het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap een dienst die de burgers van taaladvies dient. Mogen we alvast een tip geven? Dat die nieuwe taaladviesdienst vanuit het hele land tegen het tarief van een lokaal gesprek gebeld zou kunnen worden en dat die zo snel mogelijk een eigen site op Internet begint.